

mellem en Godsejer og hans Forpagter eller hvilke andre juridiske Kontraktforhold, der kan være Tale om —, ganske overser det væsentlige i Sagen: at dette er en Folkeforbindelse, en Rigsforbindelse, en Statsforbindelse, der, som den foregaaende Taler saa rigtigt sagde, indbyder til Samarbejde. Langt hellere vilde jeg sammenligne det med et Ægteskab, der kan opløses og maa kunne opløses; naar et Samarbejde ikke kan gaa, maa det bryde, og det maa dette ogsaa. Det skal nu vise sig i den kommende Tid. Det er et Arbejdsfællesskab, økonomisk, politisk, aandeligt, der her indbydes til, og den kommende Menneskealder skal vise, om det er holdbart. Er det ikke holdbart, maa det bryde som alle Forhold af den Art her i Livet. Men jeg hverken haaber eller tror det. Altsaa, om Statsenhed har jeg ikke talt. Om at have svigtet et Program og et Mandat, vi havde med hjemfra, er der altsaa ikke Tale. Hvad her foreslaas, staar i nøje Forbindelse med de Udtalelser, jeg dels som Ordfører for Socialdemokratiet, dels som Ordfører for det store Flertal i Folketingsudvalget fremsatte her ved Sagens Behandling i Juni. Man vil ikke paa et eneste Punkt ved at gennemgaa, hvad jeg den Gang sagde, kunne sætte Fingeren paa noget Komma eller noget Punktum, hvor man med Rette kan paavise en Modsigelse mellem det, og hvad vi Danske nu har været med til at bringe hjem.

Maa jeg her indskyde den Bemærkning, at det er lettere at sidde hjemme og ingenting gøre og saa kritisere dem, der forhandler, end at være med i Forhandlingen og Handlingen. Men saadan er Livets Kaar, de, der forhandler, og de, der handler, maa naturligvis altid i denne Verden være udsatte for en ofte ganske overordentlig skarp og hvas Kritik fra deres Side, der ikke er med, og som frivilligt har holdt sig tilbage. Jeg tror nu ikke, at det styrker Kritikken, at den kommer fra en Side, som kunde have været, som naturligt burde have været med, men foretrak Passivitet for at kunne kritisere de aktive. I denne Kritik har man ogsaa sagt — og man har støttet sig paa et Interview, der fremkom med mig ved Hjemkomsten fra Island —, at jeg skulde have sagt, at nu var der naaet Enighed for de første 20—25 Aar, og saa maatte Effertiden om, hvordan det efter den Tid skulde forme sig. Man har deri set en umaadelig Letsindighed, men saaledes faldt Ordene fra min Side ikke. Det, jeg sagde den Gang, og det, jeg stadig staar ved, er

dette, at her enes vi naturligvis om noget, der skal gælde for vor Tid, og saa maa ganske vist den kommende Tid om den kommende Tids Opgaver, men jeg føjede til, at det var min Tro, at enes nu det danske og det islandske Folk, vil det være meget lettere for de kommende Slægter at bevare og videre udvikle og styrke Enigheden, thi det — sagde jeg, og det gentager jeg her —, som har været Ulykken gennem saa mange, mange Aar, har været, at Forholdet mellem det danske og det islandske Folk er blevet til en rent formel Forfatningsstrid, der har gjort mange Ulykker baade her og paa Island, som ogsaa er blevet grebet til at lave Politik paa i Ordets daarlige Forstand, og hvorom der er samlet Partier, ja, som oppe paa Island igennem Menneskealder har været omtrent det eneste Grundlag for Partidannelser og Partisprængninger og Partipolitik og Ministerudnævnelse og Ministerstyrtelse o. s. v. Det har i den Grad behersket Sind og Politik, at det begyndte at føles i det islandske Folk — det fik jeg et levende Indtryk af, da jeg kom derop — som en trykkende Byrde, som et Mareridt, som en tung Arv fra Fortiden, som man hellere end gerne vilde ryste af sig, blot der blev Mulighed derfor. Ikke mindst — og det var det interessante — fandt jeg denne Stemning i de store brede Folkelag, der deroppe som herhjemme og andre Steder i Virkeligheden ikke interesserer sig saa overmaade meget for formelle Forfatningsspørgsmaal, men meget mere for Realiteter i det sociale og politiske Liv. Man vilde selvfølgelig have Forfatningsspørgsmaalet løst, man hævdede fra alle Sider, og jeg kan sige praktisk talt enstemmigt, at man vilde Islands Suverænetet, og det vilde man have anerkendt i Forhold til Danmark, udadtil og i Forhold til hele Verden. Det vil alle, Arbejdere og Bønder og Borgere, men der er i de brede Samfundslag særlig blandt Arbejderne og Bønderne en stærk Trang til at komme bort fra denne Forfatningsstrid over til det økonomiske og sociale Fremskridtsarbejde og paa Grundlag deraf til nye Partidannelser og til Omformning af Partilivet. Jeg mærkede det i høj Grad i det nydannede Socialdemokrati paa Island; det holdt som de andre Partier paa Islands Suverænetet, men de havde i deres Kredse — det gav de offentligt Udtryk, og jeg tror, det hjalp Forhandlingerne noget — et Syn, der gik videre end til den snævre ensidige Nationalisme, som har været stærkt